

УДК 343.14

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЯКА ЙОГО ІДЕЯ?**STANDARD OF PROOF IN CRIMINAL PROCEEDINGS: WHAT IS HIS IDEA?****Слюсарчук Х.Р.,***аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних тем кримінально-процесуального права, пов'язаної із запровадженням стандартів доказування в кримінальне провадження. У статті проведено аналіз основних поглядів щодо розуміння суті поняття «стандарт доказування» в кримінальному провадженні, виявлено умови його виконання та досліджено окремі аспекти його функціонування в різних моделях (типах, формах) кримінального процесу.

Ключові слова: стандарт доказування, кримінальне провадження, модель кримінального процесу, доказ, розумний сумнів, внутрішнє переконання, результат доказової діяльності.

Статья посвящена освещению одной из актуальных тем уголовно-процессуального права, связанной с введением стандартов доказывания в уголовное производство. В статье проведен анализ основных взглядов относительно понимания сущности понятия «стандарт доказывания» в уголовном производстве, выявлены условия его выполнения и исследованы отдельные аспекты его функционирования в различных моделях (типах, формах) уголовного процесса.

Ключевые слова: стандарт доказывания, уголовное производство, модель уголовного процесса, доказательство, умное сомнение, внутреннее убеждение, результат доказательственной деятельности.

The article is devoted to one of the current topics of criminal procedural law connected with the introduction of standards of proof in criminal proceedings. The article analyzes the main views on the understanding of the concept of "standard of proof" in criminal proceedings, revealed conditions of its application and investigated some aspects of its operations in different models (types, forms) of criminal proceedings.

Key words: standard of proof, criminal proceedings, model of criminal procedure, evidence, reasonable doubt, inner conviction, result of evidence-based knowledge.

Постановка проблеми. Досить давно на сторінках наукових видань спостерігається активне дослідження переваг та недоліків змагального типу кримінального процесу. Однак не так уже й давно увагу наукової спільноти привернуло поняття «стандарт доказування» як один із невід'ємних атрибутів змагального типу кримінального процесу. Науковці намагаються осмислити суть та сформулювати визначення відповідного поняття, виокремити його види, дослідити зарубіжний досвід його функціонування, проаналізувати «за» і «проти» його впровадження в національну доктрину кримінального процесу. Проте складається враження, що ідея відповідного поняття залишається для нас усе ще недосяжною.

Метою статті є дослідження наукових підходів до визначення поняття «стандарт доказування» в кримінальному провадженні, що дозволить зрозуміти його суть та значення для сфери кримінального судочинства.

Виклад основного матеріалу. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК України) України містить низку оцінних понять, зокрема «розумний сумнів», «обгрунтована підозра», «вірогідність» та інші, яким не надає визначення¹.

Відповідні поняття знайшли своє нормативне закріплення, незважаючи на деяку критику науковців щодо їх впровадження. Зокрема, М. Погорецький, загалом критикуючи проект КПК України 2007 р., підготовлений Національною комісією зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права², висловився так: «Керуючись результатами аналізу практики функціонування чинного КПК

¹ Зазначені терміни в зарубіжних доктринах кримінального процесу отримали назву «стандарт доказування (доказаності)».

Україні³, вважаю, що такі оціночні поняття в проекті КПК України, підготовленому Національною комісією, як «розумний сумнів», «розумний спосіб», «розумний строк», «переконання за більшою вірогідністю», «вагомим переконанням», «переконанням поза розумним сумнівом», які у світовій практиці правових держав адресуються лише правозастосовникам із високою правосвідомістю та високою правовою культурою, **не можуть** (виділено нами – Х. С.) бути використані у вітчизняному кримінальному процесі, зважаючи на високий рівень корумпованості правоохоронних і судових органів України, мають бути докладно унормовані процесуальним законом» [1, с. 33].

Як бачимо, **можуть** (виділено нами – Х. С.).

Інший відомий український науковець Ю. Грошевий менш категорично й однозначно висловився з відповідного питання: «Існування оцінних понять у кримінальному процесуальному праві надає суб'єктам застосування норм права певну свободу в тлумаченні норм. Їх використання, з одного боку, є проявом динамізму права, умовою його пристосування до ситуацій та умов життя, які постійно змінюються, умовою ефективного правозастосування. Вони виконують функцію прив'язки юридичного формалізму до конкретних умов життя. З іншого боку, невизначеність норми права значно знижує її інформаційне та ціннісно-орієнтуюче значення, припускає можливість необмеженого розсуду в процесі правозастосування, що може призвести до свавілля з боку правозастосовника, наділеного владними повноваженнями, зловживання владою, порушення принципу законності. Тлумачення та практична реалізація принципу нових оцінних понять, аналогів яких не існувало в законодавстві, буде ускладнено наявністю різних підходів до їх розуміння правозастосовниками та іншими особами, які залучаються до орбіти кримінального судочинства» [2, с. 8].

На загал можна погодитися із відповідними висловлюваннями науковців. Однак навряд чи доцільна «унормованість» оціночних понять процесуальним законом розв'яже проблему їх застосування та однозначного розуміння. Як правильно зазначає Т. Малярчук, незважаючи на вимоги правової визначеності та стабільності, у праві існують поняття, визначення яких є недоцільними або навіть небезпечними, а встановлення меж обсягу й змісту таких понять позбавляє право можливості бути «гнучким» та легко пристосовуватися до змінених суспільних умов. Так само, як і принцип правової стабільності, принцип «гнучкості» права спрямований на забезпечення найбільш повної й ефективної реалізації прав людини [3, с. 19].

Стандарт доказування є однією з відносно «новоутворених» теоретичних конструкцій, яка використовується в кримінальному процесі України. Відтак формування його поняття є завданням науки кримінального процесу.

На основі проведеного аналізу доктринальних поглядів слід зазначити, що поняття «стандарт доказування» є багатоаспектною категорією та тлумачиться в наукових дослідженнях неоднозначно.

Ю. Кореневський розуміє під поняттям «стандарт доказування» **мінімальну** (виділено нами – Х. С.) допустиму сукупність доказів, у разі браку якої виключається визнання юридичного факту доказаним [4, с. 163–164]. Такої ж думки дотримується К. Калиновський [5, с. 247].

Однак логічно виникає риторичне питання: чи існує **максимальна** (виділено нами – Х. С.) допустима сукупність доказів у кримінальному провадженні? Чи можна відповісти на питання: яка кількість доказів у сукупності

формує внутрішнє переконання особи в доведеності чи недоведеності юридичного факту? На думку Ю. Кореневського та К. Калиновського, це мінімальна сукупність. Однак що значить «мінімальна»? Чи буде ця «мінімальна сукупність» достатньою? Як співвідноситься «мінімальна допустима сукупність доказів» та принцип повного, усебічного та неупередженого дослідження обставин кримінального провадження? І чи можливо взагалі «виміряти» суб'єктивну впевненість кількісною характеристикою?

Як правильно зазначається в науковій літературі, у кожному конкретному кримінальному провадженні достатність доказів оцінюється індивідуально й неможливо дати будь-яку однозначну пораду з приводу визначення достатності доказів, яка була б прийнятною в усіх випадках [6, с. 288]. Таким чином, чи можна (і чи потрібно) визначити мінімальну сукупність (межу) достатності доказів? Ми вважаємо, що відповідь очевидна – ні. Достатність доказів або є, або немає, і запроваджувати градацію достатності доказів у кримінальному провадженні не зовсім виправдано.

На нашу думку, під час визначення поняття стандарту доказування краще використовувати таку властивість доказів, як їхня «достатність» й оминати твердження про їхню «мінімальну допустиму сукупність». Тому, на наш погляд, відповідне визначення поняття «стандарт доказування» не є до кінця обґрунтованим, оскільки вказує лише на «кількісну» характеристику (сукупність доказів) та не розкриває повністю суть відповідного поняття.

Відходячи від кількісної характеристики стандарту доказування, Б. Ратушна наголошує на його якісній стороні, зазначаючи, що стандарт доказування – це певна умовна межа, за якою кількісна характеристика знань, отриманих у процесі розгляду справи, переходить у таку їх якість, що дає підстави суду ухвалити, на його думку, правосудне рішення [6, с. 284]. Науковець, зважаючи на прецедентну практику Європейського суду з прав людини, вважає, що є підстави для запровадження в чинному процесуальному законодавстві уніфікованої дефініції терміно-поняття «стандарт доказування» як такої **вимоги до якості знання** (виділено нами – Х. С.), отриманого судом у результаті судового розгляду справи, що зобов'язує його достовірно встановити фактичні обставини конкретної справи для правильного її вирішення [7, с. 7]. У свою чергу, якість знання, отриманого у сфері кримінально-процесуальної діяльності, залежить від повноти встановлення та глибини дослідження обставин предмета доказування кримінального провадження.

Таким чином, очевидно, що під час дослідження якісної характеристики стандарту доказування не можливо оминати питання його взаємозв'язку з межами доказування в кримінальному провадженні.

Крім того, як зазначає П. Лупинська, зважаючи на те, що поняття «стандарт доказування» рідко використовується в національній процесуальній науці, воно переважно замінюється більш ширшим поняттям «межі доказування» [8, с. 5]. Таке наукове твердження наводить на думку, що межі доказування – це і є стандарт доказування в кримінальному провадженні. Однак говорити про тотожність цих понять, на нашу думку, ще зарано.

Так, одна з характеристик меж доказування, яка виокремлюється в кримінально-процесуальній науці, полягає в тому, що межі доказування характеризують **глибину дослідження** (виділено нами – Х. С.), стосуються надійності чи достовірності встановлення обставин предмета доказування. Це означає, що обставини предмета доказування мають бути встановлені з належною повнотою, яка б дозволила прийняття законного й обґрунтованого або проміжного, або остаточного рішення в провадженні [9, с. 404]. Тому, як зазначається в науковій літературі, встановити межі доказування в конкретному кримінальному провадженні значить визначити коло доказів так,

² У відповідному проекті КПК України містились ст. 110 «Стандарти доказування та правила допустимості під час застосування заходів процесуального примусу» та ст. 347 «Види вироків», які передбачали чотири стандарти доказування: 1) розумна підозра; 2) переконання за більшою вірогідністю; 3) вагомого переконання; 4) поза розумним сумнівом. Цими ж статтями пропонувалось визначення відповідних понять.

³ На той час КПК України 1960 р.

щоб їхнє отримання забезпечувало з якісної сторони встановлення кожного елемента предмета доказування, а з кількісної – гарантувало достовірність їх встановлення [10, с. 69]. Наслідком звуження меж доказування в кримінальному провадженні є недостатня глибина дослідження, що у свою чергу породжує сумніви щодо певних обставин предмета доказування та загалом до результату судового пізнання.

Таким чином, належне визначення меж доказування в кримінальному провадженні, які характеризують глибину дослідження об'єкта пізнання, є однією з умов виконання стандарту доказування як критерію достовірності результату судового пізнання. Тому, незважаючи на те, що поняття «стандарт доказування» відносно рідко використовується в національній процесуальній науці, не слід його замінювати (а тим більше отожднювати) поняттям «межі доказування». Не можна не погодитись із висновком В. Гмирка, який із цілковитим розумінням складності проблеми стандартів доказування наголошує на тому, що заміна «задомашненого» в процесуалістиці країн колишнього СРСР та Співдружності Незалежних Держав очевидно недосконалого поняття «межі доказування» на більш прийнятне в діяльнісному плані «стандарт доказування» не розв'язує й ніколи не зможе розв'язати проблему створення надійного еталону доказаності фактів і обставин кримінального провадження [11, с. 242].

На особливу увагу заслуговує визначення поняття стандарту доказування, запропоноване В. Гмирком: «Стандарт доказаності в кримінальному судочинстві – це сукупність **нормативно** закріплених вимог до **результатів** доказової діяльності сторони обвинувачення, виконання яких є **умовою** ухвалення судом законного процесуального рішення» [11, с. 240]. Особливим воно є хоча б тому, що науковець «переорієнтовує вектор» уваги з ключової ролі судового пізнання в кримінальному провадженні на важливу роль доказової діяльності сторони обвинувачення в кримінальному провадженні. Таким чином, умовою ухвалення судом законного процесуального рішення є показник того, наскільки добре сторона обвинувачення виконала свій обов'язок щодо доведення вини обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення та загалом обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, тобто виконала свій тягар доказування в кримінальному провадженні. Таке розуміння стандарту доказування найбільш притаманне змагальному типу кримінального процесу, де суд займає роль «арбітра» та характеризується пасивністю у сфері доказової діяльності.

Загалом із відповідним визначенням стандарту доказування в кримінальному провадженні можна погодитись. Однак варто зазначити, що велика роль у виконанні стандарту доказування в кримінальному провадженні відведена **стороні захисту** (виділено нами – Х. С.). Незважаючи на те, що у сфері кримінального судочинства ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення та тягар доведення винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення – це виключна «прерогатива» сторони обвинувачення (та й взагалі ніхто не «скасовував» презумпції невинуватості), в англо-американській системі права в питанні виконання стандарту доказування, зокрема такого, як «поза розумним сумнівом»⁴, «останнє слово», завжди залишається за стороною захисту та залежить від того, чи змогла сторона захисту «посягти» розумний сумнів серед присяжних чи судді. До такого висновку приходять В. Гмирко, зазначаючи, що «якщо стороні оборони вдалося **підважити** позицію свого процесуального опонента, то тоді суд, керуючись засадою «favor defensionis», вирішуватиме на користь сторони оборони, резонно вважаючи, що інша сторона таки не впоралася зі своїм завданням»

[11, с. 241]. В. Іщенко стверджує, що змагальна форма кримінального процесу завданнями сторін у доказуванні визначає переконання суду щодо меншої обґрунтованості наданих супротивником доказів, у зв'язку із чим, як висновок, вони викликають меншу довіру в суду, ніж докази, надані іншою стороною [12, с. 304].

В американській доктрині кримінального процесу в питанні співвідношення участі сторін кримінального провадження під час судового розгляду наводиться як приклад давній афоризм, який говорить, що деколи ти не можеш побачити лісу через дерева. Як указує Д.С. Гуолд, це означає, що інколи ми настільки зосереджені на деталях, що можемо загубити вигляд цілої загальної картини. Так, сторона захисту в кримінальному провадженні завжди прагне та робить усе для того, щоб суддя або присяжні були зосереджені на «деревах», поки прокурор намагається зробити все для того, щоб вони змогли побачити загальний вигляд «лісу» [13, с. 9]. Він часто говорить присяжним, що це неначе так, як дивитись на одну із цих сучасних французьких картин пуантилізму. Якщо ви стоїте занадто близько до неї, то все, що ви бачите, – це ціла купа крапок, які здаються не з'єднаними та непов'язаними між собою. Однак коли ви трішки відступите, зрозуміла картина раптом з'являється перед вами [13, с. 10].

Усе це свідчить про те, що стандарт доказування може бути реалізований лише за активної участі обох сторін у кримінальному провадженні.

Однак така «активність» сторони захисту не повинна призвести на практиці до помилкової та необґрунтованої заміни презумпції невинуватості на її антипод – презумпцію винуватості [14, с. 40]. Сторона захисту не повинна доказувати невинуватість та непричетність обвинуваченого до вчиненого кримінального правопорушення. Ніхто не може вимагати від обвинуваченого представлення доказів на його захист. Однак, використовуючи можливість надати усні чи письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати та подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні та інші процесуальні права, обвинувачений (підозрюваний) реалізовує в такий спосіб своє право на захист. У будь-якому разі ступінь використання обвинуваченим (підозрюваним) свого права на захист, яке спрямоване на те, щоб «підважити» позицію свого процесуального опонента», у підсумку впливає на формування результату кримінально-процесуального (зокрема, судового) пізнання та прийняття відповідного процесуального рішення. Як правильно зазначає О. Яновська, ефективність діяльності будь-якого суб'єкта кримінально-процесуальних відносин, у тому числі його активність як сторони в кримінальному провадженні, безпосередньо залежить від ефективності його включення в процес доказування [15, с. 162]. У свою чергу, Є. Смирнов вважає за необхідне констатувати, що пасивна поведінка сторони захисту, зокрема захисника, у змагальному кримінальному процесі, насамперед під час збирання доказів та їх перевірки на допустимість, достовірність, достатність і належність, може вплинути на якість захисту та формування судом остаточного рішення в провадженні [16, с. 83].

Таким чином, стандарт доказування «не обертається» лише навколо доказової діяльності сторони обвинувачення, але й залежить від способів та можливостей реалізації обвинуваченим (підозрюваним) своїх процесуальних прав, що забезпечуються в умовах здійснення кримінального провадження на основі змагальності.

Варто задуматись над ще одним запитанням: чи дійсно стандарт доказування як критерій виконання стороною обвинувачення нормативно закріплених вимог до її доказової діяльності буде умовою ухвалення судом саме **законного** (виділено нами – Х. С.) процесуального рішення?

Якщо стороні обвинувачення вдалося виконати свій обов'язок доказування обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, і якщо обвинува-

⁴ Особливо це стосується розгляду кримінальних проваджень судом присяжних.

чений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення за результатами судового розгляду кримінального провадження, суд ухвалює обвинувальний вирок. Якщо стороні обвинувачення не вдалося виконати свій обов'язок доказування обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні та довести в ході судового розгляду винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, суд ухвалює виправдувальний вирок. У будь-якому разі вирок є законним (або принаймні законність вироку завжди презюмується). Питання в іншому: наскільки таке процесуальне рішення буде **справедливим**?

Г. Юдківська висловлює думку, що співвідношення стандарту доказування⁵ та презумпції невинуватості виражає результат оцінки суспільством балансу двох несправедливостей: виправдання винуватого та засудження невинуватого [17, с. 15]. Так, обов'язок досягнення мети кримінального провадження, яка полягає в тому, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, не покладається лише на сторону обвинувачення. Людство прагне запровадити «систему», яка матиме високу точність у засудженні винних і виправданні невинних. Не можна ставити відповідну «систему» в залежність від діяльності лише сторони обвинувачення, оскільки вирішальна роль у досягненні мети кримінального провадження належить суду, про що мова йтиме далі.

Усе це притаманне змагальному типу кримінального процесу. Однак як бути зі стандартом доказування в кримінальному процесі інших типів, зокрема в змішаному?

У змішаному типі кримінального процесу, де сторони кримінального провадження не наділені рівними правами у своїй доказовій діяльності (зокрема, у формуванні доказової бази на самостійне обстоювання стороною захисту своєї правової позиції, прав, свобод та законних інтересів), а інколи й ставиться під сумнів питання про наявність у сторін рівних процесуальних можливостей щодо збирання та подання до суду відповідних доказів; де не існує класичний «пасивний суд»; де сторона обвинувачення зобов'язана не лише виявити обставини, які викривають, але й ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, фактично виконуючи не зовсім притаманну для сторони обвинувачення функцію збирання виправдувальних доказів, зведення стандарту доказування до результатів доказової діяльності сторони обвинувачення в такому разі не було б виправданим.

Суд повинен «відгородити» себе від впливу висновків сторони обвинувачення в ході судового розгляду. Дж. Флетчер зазначає: «Як тільки суд починає «рахуватись» із висновками сторони обвинувачення, він втрачає свою незалежність. У кримінальному судочинстві існує два самостійні види «розслідування». Одне відбувається в прокуратурі, друге – у суді, причому весь час існує загроза, що друге перетвориться в перше. Вірогідність цього виникає тоді, коли суд покладається на висновки сторони обвинувачення» [18, с. 134].

У змішаному типі кримінального процесу вирішення кримінального провадження фактично не залежить і не зводиться лише до того, чи змогла сторона обвинувачення виконати свій обов'язок у кримінальному провадженні. Доказова діяльність сторін доповнюється «активністю» суду. Наприклад, відповідно до положень КПК України в разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у **встановленні** обставин або **перевірці** обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені ін-

шим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333); головуєчий у судовому засіданні спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження (ч. 1 ст. 321); суд наділений правом доручити проведення експертизи експертній установі (ст. 332), ставити запитання свідку, потерпілому, обвинуваченому (ч. 4 ст. 225; ст. 351; ст. 353) тощо. Варто погодитись із твердженням, що за допомогою такого незначного вкраплення доказової активності суд може досягти більшої достовірності отриманих доказів, що загалом не послаблює змагального ухилу кримінального процесу України [19, с. 55].

П. Лупинська зазначає, що в діяльності суду проявляється нерозривний зв'язок між пізнанням і доказуванням, між пізнанням і можливістю обґрунтувати, доказати правильність пізнаваного та отриманих висновків [20, с. 84]. Таким чином, під поняттям «доказування» розуміють не лише діяльність, спрямовану на встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, а й діяльність, яка спрямована на обґрунтування достовірності отриманих знань та правильності прийнятих процесуальних рішень.

Суд повинен прийняти обґрунтоване та мотивоване рішення. Якщо обвинувачений визнається винуватим (невинуватим) у вчиненні кримінального правопорушення, суд ухвалює обвинувальний (виправдувальний) вирок, у мотивувальній частині якого суд повинен зазначити, як стверджує П. Лупинська, «обґрунтованість правильності своїх висновків, отриманих за результатами судового розгляду кримінального провадження, навести докази, на яких оснований відповідний висновок суду, і мотиви, з яких суд відкидає окремі докази» [20, с. 93]. У такому аспекті в судді виникає обов'язок **«доказати»** правильність та обґрунтованість своїх висновків та прийнятих процесуальних рішень. Тому суд у своєму рішенні не може обмежитись твердженням, що «відповідне рішення приймається лише у зв'язку з тим, що сторона обвинувачення виконала чи не виконала сукупність нормативно закріплених вимог до її доказової діяльності».

Натомість не можна погодитись із висновком В. Іщенко про те, що стандарт доказування є лише засобом встановлення факту того, чи змогли сторони успішно виконати покладений на них тягар доказування [12, с. 304]. Як правильно зазначається в науковій літературі, «суддя має не лише сам переконатись в існуванні чи не існуванні фактичних обставин справи, а й належним чином мотивувати, аргументувати свої висновки в рішенні для того, аби переконати учасників судового розгляду та й суспільство на загал у тому, у чому переконаний він сам» [6, с. 288].

Таким чином, вважаємо, що стандарт доказування дійсно спрямований на результат доказової діяльності, однак не лише сторони обвинувачення. Оскільки в протилежному випадку запровадження стандартів доказування означало б, що воно здійснюється з метою послаблення відповідальності суду за прийняті ним рішення та «перенесення її на плечі» іншого суб'єкта кримінального провадження – сторону обвинувачення.

У свою чергу, належне виконання стороною обвинувачення нормативно закріплених вимог до її доказової діяльності є умовою досягнення відповідного стандарту доказування.

У науковій літературі наводиться ще один науковий підхід щодо визначення поняття стандарту доказування, який заслуговує на увагу. Так, І. Решетнікова зазначає, що поняття «стандарт доказування» використовується в англійському та американському кримінальному процесі як правило оцінки сукупності доказів і формування підсумкового знання, відповідно до якого суддя постановляє рішення в справі [21, с. 50]. Критично оцінюючи таку на-

⁵ Стандарт доказування – «поза розумним сумнівом».

укову позицію, В. Іщенко зазначає, що необхідним є закріплення в змісті стандарту доказування з урахуванням мети здійснення кримінального процесуального порядку, правил оцінки доказів. Однак такий стандарт оцінки доказів не може зводитись до формування правил про сукупність положень, наявність яких у сумі гарантовано дає потрібний результат – підсумкове процесуальне рішення [12, с. 305].

Натомість прихильники такого погляду (з деякими незначними уточненнями та зауваженнями), наводячи аргументи «за», стверджують його виправданість, оскільки в такому підході вказується на зв'язок стандарту доказування з якістю отриманих результатів кримінально-процесуального пізнання та такими ґносеологічними категоріями, як «ймовірність», «вірогідність», «достовірність» [6, с. 284; 11, с. 240; 22, с. 50].

Фактично стандарт доказування відображає правило формування знання, а в основу формування процесуального рішення покладено принцип вільної оцінки доказів. У свою чергу вільна оцінка доказів здійснюється згідно з критерієм «внутрішнього переконання», яке неодноразово ставало об'єктом для дискусій серед наукової спільноти.

Тому вважаємо, що стандарт доказування спрямований не на результат кримінально-процесуального пізнання, зокрема отримання якісного знання про обставини

вчиненого кримінального правопорушення, а на безпосередньо процес його формування. У такому розумінні поняття «стандарт доказування» буде найтісніше пов'язано з такою суб'єктивною категорією, як «внутрішнє переконання».

Таким чином, стандарт доказування вказує на те, як необхідно діяти на відповідному етапі здійснення кримінального провадження в умовах наявності обґрунтованої невизначеності у винуватості обвинуваченого (підозрюваного) у вчиненому кримінальному правопорушенні.

Висновки. Стандарт доказування – це рівень переконання, наявність якого необхідна для ухвалення обвинувального вироку або прийняття іншого поточного чи підсумкового рішення не на користь обвинуваченого (підозрюваного): «переконання поза розумним сумнівом», «переконання за більшої вірогідності», «вагоме переконання», «переконання обґрунтованої підозри».

Проблема двоякого підходу до розуміння стандарту доказування в різних формах кримінального процесу закладена в основах суспільної свідомості. Так, у державах англо-американської системи права фундаментальним принципом суспільства є розуміння того, що засудження невинної людини є набагато більш небезпечнішим учинком, ніж дозволити винній уникнути відповідальності та покарання за вчинений нею злочин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Погорецький М. Новий КПК України: політичні, теоретичні та юридичні питання / М. Погорецький // Право України. – 2009. – № 2. – С. 29–36.
2. Грошевий Ю. Проблеми реформування кримінального судочинства / Ю. Грошевий // Право України. – 2009. – № 2. – С. 5–10.
3. Малярчук Т. Понятійний апарат кримінально-процесуального права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Т. Малярчук ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 19 с.
4. Кореневский Ю. Доказывание в уголовном процессе (закон, теория, практика) / Ю. Кореневский // Доказывание в уголовном процессе: традиции и современность / под. ред. В. Власихина. – М. : Юристъ, 2000. – 272 с.
5. Калиновский К. Бремя доказывания в уголовном процессе: взаимосвязь стандарта доказанности с презумпциями и правовое взаимодействие участников правоотношений / К. Калиновский // Правовые состояния и взаимодействия: историко-теоретический, отраслевой и межатраслевой анализ : материалы VII Международной научно-теоретической конференции (г. Санкт-Петербург, 1–2 декабря 2006 г.) / под общ. ред. Р. Ромашова, Н. Нижник. – СПб. : Санкт-Петербургский университет МВД России, 2006. – Ч. 1. – С. 245–249.
6. Ратушна Б. Стандарт доказування як критерій достовірності результату судового пізнання / Б. Ратушна // Право України. – 2012. – № 6. – С. 282–291.
7. Ратушна Б. Належне доказування у судовому правозастосуванні України в світлі практики Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Б. Ратушна ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2014. – 17 с.
8. Лупинская П. Доказательства и доказывание в новом уголовном процессе / П. Лупинская // Российская юстиция. – 2002. – № 7. – С. 5–8.
9. Павлишин А. Визначення предмету та меж доказування за новим КПК України / А. Павлишин // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XX звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 6–7 лютого 2014 р.). – Львів, 2014. – С. 401–405.
10. Нор В. Проблеми теорії і практики судових доказів / В. Нор. – Львів : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1978. – 110 с.
11. Гмирко В. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація : [монографія] / В. Гмирко. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2010. – 314 с.
12. Іщенко В. Перспективи формування стандартів доказування у сучасному кримінальному процесі України / В. Іщенко // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 302–307.
13. David S. Gould. Do juries see "beyond a reasonable doubt"? The view of a Former prosecutor / S. David // Beyond a reasonable doubt. Introduced by Larry King. Phoenix Books. – Beverly Hills. – CA 2006. – P. 8–14.
14. Калиновский К. Распределение бремени доказывания в уголовном процессе: всегда ли в пользу обвиняемого? / К. Калиновский // Уголовная юстиция: связь времен : избранные материалы международной научной конференции (г. Санкт-Петербург, 6–8 октября 2010 г.) / сост. А. Смирнов, К. Калиновский. – М. : ЗАО «Акцион-Медиа», 2012. – С. 40–43.
15. Яновська О. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства / О. Яновська. – К., 2011. – 303 с.
16. Смирнов Є. Статус захисника як суб'єкт доказування у кримінальному судочинстві / Є. Смирнов // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 12. – С. 82–85.
17. Юдківська Г. Презумпція невинуватості в кримінальному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Г.Ю. Юдківська ; Академія адвокатури України. – К., 2008. – 22 с.
18. Флетчер Дж. Презумпція невинності / Дж. Флетчер // Советское государство и право. – 1989. – № 11. – С. 132–135.
19. Рабінович П. Європейські стандарти належного доказування у кримінальному судочинстві та стан дотримання їх в Україні / П. Рабінович, Б. Ратушна // Право України. – 2014. – № 10. – С. 53–62.
20. Лупинская П. Доказывание в советском уголовном процессе / П. Лупинская. – М., 1966. – 102 с.
21. Решетникова И. Доказательственное право Англии и США / И. Решетникова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Городец, 1999. – 216 с.
22. Шумило М. Імовірність і вірогідність знання у кримінальному провадженні як передумова потреби об'єктивізації результатів доказування / М. Шумило // Право України. – 2014. – № 10. – С. 44–52.